

# De dijk doorbroken: de verkweldering van Noard-Fryslân Bûtendyks

*Meindert Schroor*

Op vrijdag 14 september 2001 werd op het Noarderleech een bijzondere stap gezet in de bedijkingsgeschiedenis van Nederland. Gedeputeerde Sicko Heldoorn brak 's middags met behulp van een kraan de buitenste zomerkade door, waardoor de zee bij hoog tij de gelegenheid krijgt door te dringen in een zomerpolder van 135 hectare. Het ligt in de bedoeling dat wanneer deze proefverkweldering slaagt op termijn meer zomerpolders langs de Friese noordkust te ontpolderen. Niet iedereen in de directe omgeving is ingenomen met deze ingreep in de als traditioneel geziene wijze van kustverdediging door middel van zomerpolders. Een traditie met - zo blijkt - een veel korter verleden dan doorgaans wordt aangenomen.

## Dammen naar Ameland

Het doorsteken van een dijk, waarop volgens het oud-Friese recht zware boetes stonden, mag gerust uniek heten. Wel werd een aantal jaren geleden bij Schoorl (Noord-Holland) een gedeeltelijke doorbraak gemaakt in de duinen, met het oog op het creëren van een slufster. Maar het doorsteken van een dijk - overigens niet de hoofdwaterkering - was tot op heden behalve vanuit tijdelijke defensieve overwegingen niet voorgekomen. Het Noordfriese natuurontwikkelingsproject (Noard-Fryslân Bûtendyks) onder auspiciën van It Fryske Gea is de uitkomst van een decennialang proces van politieke debatten, inspraak, protest en plannen. De toon daarvoor werd gezet in het kader van de in 1958 door de Staten-Generaal aangenomen Deltawet. Die schreef als reactie op de Zeeuwse overstromingsramp van 1953 een verhoging van de dijken voor, voor zover zij als primaire zeewaterkeringen fungeren. In de jaren rond 1966 kwam het bedrijfsleven in Friesland met plannen om twee dammen aan te leggen van het vasteland naar Ameland. In dat kader zou een gedeelte van het Wad tussen beide dammen worden ingepolderd. Dit plan werd in eerste aanleg overgenomen door het provinciaal bestuur. Omdat de verhoging van de dijk in 1970 vanuit het westen gerekend tot aan Zwarte Haan zou zijn gevorderd, meenden Gedeputeerde Staten dat er omstreeks dat tijdstip duidelijkheid moest zijn. Daarbij zou uit drie opties

moeten worden gekozen: het leggen van dammen naar Ameland, het verhogen van de bestaande dijk of de inpoldering van de gedeeltelijk omkade kweldergronden langs de vastelandskust.

## Aanslibbing

In 1974 maakte de staatscommissie Mazure korte metten met het dammenplan, dat zij vanuit milieuoogpunt ongewenst achtte. Twee jaar later volgde een veel bescheidener aanvraag om circa 4.000 hectare kwelders, slikken en zomerpolders tussen Zwarte Haan en de Holwerderpier door middel van een zeedijk in te polderen. Ook dit inpolderingsplan haalde het niet. De gevleugelde uitspraak 'Pootaardappelen zijn mooi, maar de Waddenzee is nog mooier' van de toenmalige premier Van Agt uit 1979 gaf er de doodsteek aan. De regering haalde daarmee in feite een streep door een eeuwenoude praktijk van aanslibben, bewassen en inpolderen. Na jaren procederen door de boerenorganisaties besliste de Raad van State in 1991 uiteindelijk in het voordeel van de natuurbeschermers: de bestaande dijk moest worden opgehoogd, een klus die in 1993 werd voltooid en die werd bekroond met het befaamde dijktimpeltje van de kunstenaar Ids Willemsma op de dijk bij Marrum. Het buitendijkse gebied werd als kerngebied aangewezen in de ecologische hoofdstructuur en vanaf 1992 kwamen een groot deel van de zomerpolders, kwelders en slikken in eigendom van of

beheer bij It Fryske Gea. It Gea wil het gebied en met name de zomerpolders gebruiken om de kwelders opnieuw uit te breiden en daardoor met het oog op de te verwachten zeespiegelrijzing en bodemdaling de natuur de kans te geven om de grond door middel van aanslibbing op te hogen. Door de aanleg van zomerkaden was immers het proces van verdere opslibbing tot staan gebracht. Het ontpolderen van 135 hectare Noarderleech als proefproject heeft als doel na te gaan in hoeverre het verkwelleren ook inderdaad effect sorteert. Om tegemoet te komen aan de eisen van veiligheid en om risico's te vermijden is de landinwaartse kade van de proefpolder opgehoogd. Ook de karakteristieke drinkdobbles met hun hoge ringwallen blijven intact.

### Werp

Bij de opening verwezen de diverse woordvoerders naar het oude zeer dat hier en daar nog onder de bevolking in de directe omgeving aanwezig is. Het was immers de gewoonte om uiteindelijk het nieuwe land in te polderen en een totale inpoldering volgens het toenmalige plan D paste in een dergelijke traditie. De huidige zomerpolders in deze hoek overigens niet. Die zijn amper een eeuw oud. De eerste omkade zomerpolder was de Ferwerderadeels Buitendijkspolder die in 1892 tot stand kwam, bijna een eeuw nadat de Staten bij resolutie de eigenaren tevergeefs hadden aangespoord om hun kwelders te bedijken. De overige polders volgden tussen 1897 en 1920. Wel lag er sinds 1754 een zomerkade rond de Keegen, maar over het algemeen lagen de kwelders langs de kust van Ferwerderadeel kennelijk hoog genoeg. Een eenvoudige optelsom aan de hand van het uit 1511 daterende Register van den Aanbreng maakt duidelijk dat hier toen reeds een aanzienlijk kwelderland lag; er is sprake van 936 *gers* (koegrazen) of ruim 500 hectare land op de *werp* (kwelder). Het duurde bijna vier eeuwen aler dit buitendijkse land door middel van zomerdijken werd omkaad, zodat het met de veiligheid in de tussenliggende eeuwen blijkbaar wel wat meeviel. Dat onze zestiende-eeuwse voorouders een breed voorland voor de dijken op hun waarde wisten te schatten blijkt uit een uit 1561 daterend verslag van de Harlinger burgemeester Ariaen Michielsz, namelijk 'dat de zeedijcken voer de welcke de stranden ende voerlanden verlopen



*Het historisch moment in de Friese waterstaatsgeschiedenis*



*... de zee krijgt weer toegang tot het land (foto's: Meindert Schroor)*

ende affgespoelt zijn wel twintichmale sorgelicker ende periculoser zijn te houden tegens die cracht van de zeevloeden ende stroomen dan de dijken die gheen voerlanden en hebben'. Zo lijkt een tot voor kort in onbruik geraakte Friese traditie van kustdefensie in de vorm van een aanzienlijk kwelder-voorland meer veiligheid te bieden dan de in de jaren 1970 beoogde nieuwe

zeedijk langs de rand van het kwelderland. Te meer omdat een versnelde zeespiegelstijging door een mondiale opwarming van de atmosfeer in het verschiet ligt.